

CZU 343.9

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND PREVENIREA GENERALĂ ȘI SPECIALĂ A CRIMINALITĂȚII

Valentin CHIRIȚA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-7711-022X

Rezumat

Prevenirea criminalității înseamnă protejarea oamenilor, a societății și a statului împotriva crimelor. Rădăcinile istorice ale acestui tip de practică socială se trag din adâncurile secolelor: odată cu apariția primelor interdicții cu caracter juridico-penal au început să funcționeze și anumite mecanisme, atât de combatere, cât și de prevenire. Spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc.

Cuvinte-cheie: prevenirea criminalității, prevenire generală, prevenire specială, măsuri sociale, măsuri economice, măsuri organizatorice, măsuri juridice etc.

Summary

Crime prevention means protecting people, society and the state against crimes. The historical roots of this type of social practice go back centuries: with the appearance of the first legal-criminal prohibitions, certain mechanisms began to function, both combating and prevention. Unlike the general prevention, the special one is carried out with a well-defined purpose in the interests of crime prevention, that is, the special measures are called to solve the problems of removing, neutralizing, minimizing the criminogenic factors; healing the social microclimate, correcting the behavior of people who may commit crimes, etc.

Keywords: crime prevention, general prevention, special prevention, social measures, economic measures, organizational measures, legal measures, etc.

Introducere. Criminologia, cum este și firesc, leagă conceptul de prevenire de obiectul său de cercetare – studierea cauzelor criminalității, prevenirii etc., oferindu-i aici o accepțiune mult mai largă, care nu se limitează la scopul și funcțiile preventive ale legii penale, ci are în vedere ansamblul factorilor care le determină și al condițiilor care favorizează săvârșirea actului criminal, precum și reacția socială față de acesta. Nu întâmplător, prevenirea

constituie unul dintre scopurile prioritare ale criminologiei ca știință, unul dintre elementele principale prin care aceasta este definită [1, p. 17].

Totodată, nu putem nega că prevenirea criminalității este un proces complicat, cu multe aspecte, care posedă anumite criterii ale integrității. Cercetarea complexă a acestui proces are o importanță deosebită pentru evidențierea elementelor lui constitutive, a clasificărilor, a evaluării integrative, adică a tot ceea ce este specific unei analize de sistem [2, p. 94].

Complexitatea activității de prevenire a criminalității organizate este condiționată de caracterul sistemic al acestei activități, determinat, în primul rând, de mentalitatea diferitelor pături ale societății, de obiceiurile și moravurile sociale existente, unele împrumutate din relații de trib (de pildă, mafia țigănească sau cea caucaziană) [3, p. 80].

Activitatea preventivă este mai vastă după conținut, volumul măsurilor și subiecții care participă la ea decât practica aplicării pedepsei penale, deoarece sancțiunea penală are înrăurire asupra criminalității pe calea influenței asupra personalității infractorului, în timp ce măsurile preventive sunt îndreptate spre înlăturarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor care generează sau favorizează fenomenul criminal [4, p. 123].

Potrivit Dicționarului limbii române moderne, „a preveni” semnifică: 1) a face pe cineva atent asupra consecințelor acțiunii sale, a înștiința, a avertiza; 2) a lua măsurile necesare pentru a evita ceva, a preîntâmpina [5, p. 659].

În literatura de specialitate lipsește o tratare unică a noțiunii de „prevenire a criminalității”.

Astfel, autorul Iu. Larii prin prevenirea criminalității subînțelege, în primul rând, preîntâmpinarea săvârșirii primare a acelor acțiuni ori inacțiuni umane pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale, din care motiv aceste comportamente au fost sancționate de legea penală. În sens restrâns, prevenirea vizează mai ales acele comportamente care prezintă un grad de pericol social suficient de mare ca să necesite o reacție prin mijloace juridico-penale împotriva făptuitorilor. În sens larg, prevenirea se îndreaptă împotriva tuturor comportamentelor deviate (atât infracționale, cât și neinfracționale) care pot conduce la săvârșirea de fapte antisociale sancționate de legea penală [6, p. 104].

Autorul Gh. Gladchi definește noțiunea de prevenire a criminalității în felul următor: „prevenirea criminalității este sistemul de măsuri statale și sociale orientate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității, abținerea de la săvârșirea infracțiunilor, corectarea comportamentului persoanelor ce sunt infractori potențiali” [7, p. 14].

În viziunea autorului Igor Ciobanu, prevenirea criminalității desemnează un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și ju-

ridic, destinate să preîntâmpine săvârșirea faptelor antisociale, prin identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional [8, p. 150]. O definiție asemănătoare este dată și de autorii Gh. Nistoreanu și C. Păun [9, p. 251].

Autorul I. Oancea tratează noțiunea „prevenirea criminalității” ca luarea unor măsuri de împiedicare și oprire a comiterii faptei criminale [10, p. 117].

Prin prevenirea criminalității se înțelege, de asemenea, un sistem constituit din multiplele niveluri ale măsurilor de stat și obștești îndreptate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității [11, p. 56].

O definiție asemănătoare este cea potrivit căreia prevenirea criminalității reprezintă activitatea organelor și instituțiilor de stat sau obștești, orientată împotriva criminalității, în scopul menținerii acesteia la nivelul minim prin intermediul înlăturării sau neutralizării cauzelor ei [12, p. 179].

În pofida gradului diferit de concretizare al definițiilor respective, acestea sunt asemănătoare după sens. Prin urmare, putem concluziona că prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Anume aceasta are rolul principal în combaterea criminalității.

În funcție de caracterul determinării sociale a criminalității, măsurile de influență preventivă se divizează în două mari categorii: generale și speciale [6, p. 108]. Aceasta reprezintă o divizare clasică.

Prevenirea generală este un proces multifazic complex, format din elemente interdependente. Astfel, dezvoltarea pozitivă a societății, perfecționarea instituțiilor economice, politice, sociale etc. ar contribui activ la prevenirea generală a criminalității. În același timp, scopul prevenirii criminalității nu este orientat direct spre îmbunătățirea situației economice, dar aceasta influențează un șir de manifestări negative, ca sărăcia, șomajul, vagabondajul, cerșetoria ș.a. – adică manifestările cu o vocație criminogenă bine cunoscută [13, p. 131].

Astfel, spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc. Așa sunt, de exemplu, operațiunile de prevenire efectuate de organele afacerilor interne sau supravegherea administrativă a unor anumite categorii de persoane eliberate din locurile de detenție etc.

După proporțiile de aplicare, autorul A.I. Dolgova evidențiază următoarele măsuri de prevenire: 1) generale de stat, care se referă la grupele sociale mari; 2) cele care se referă la unele obiecte sau microgrupuri aparte; 3)

individuale [14, p. 340]. Măsurile generale de stat se consideră, spre exemplu, acțiunile de prevenire a criminalității prevăzute de legile aplicabile pe întreg teritoriul unui stat. Măsurile de prevenire ce se referă la grupele sociale mari se efectuează în cadrul unei unități sau regiuni, asupra unui anumit contingent de persoane (de exemplu, refugiați și migrați). Prevenirea infracțiunilor în cadrul unui obiect aparte sau microgrup nu este altceva decât evidențierea și înlăturarea circumstanțelor care contribuie la săvârșirea infracțiunilor la o întreprindere concretă, într-o zonă de odihnă, în colectivul de studii sau, de exemplu, reorientarea grupării de tineri cu tendințe antisociale de comportament. Măsurile individuale sunt destinate pentru influențarea preventivă asupra unor persoane concrete, a ambianței lor.

După conținut, măsurile preventive pot fi de natură economică, politică, socială, organizatorică, cultural-educativă, de drept etc.

Asigurarea pieței cu mărfuri de larg consum, creșterea nivelului veniturilor populației sunt măsuri economice de prevenire a criminalității. La această categorie se referă și perfecționarea administrării averii de stat și a proceselor economice, intensificarea controlului asupra muncii și consumului, suprimarea spălării veniturilor obținute pe cale ilegală, crearea unui sistem de impozitare eficient, a unor condiții favorabile pentru activitatea de antreprenariat, pentru a oferi posibilitate cetățenilor să muncească în limite legale etc. [15, p. 21].

Drept exemplu de măsuri politice de prevenire a criminalității pot servi stabilizarea situației politice în stat sau în unele regiuni ale acestuia, consolidarea puterii și încrederii în aceasta din partea populației.

La măsurile sociale se referă, spre exemplu, protecția intereselor țărilor vulnerabile ale populației, crearea condițiilor necesare de trai pentru refugiați, emigranți, șomeri.

În calitate de măsuri organizatorice poate fi menționată planificarea activității sau coordonarea acțiunilor subiecților implicați în activitatea de prevenire a criminalității.

Măsurile cultural-educative includ promovarea în societate a ideilor binelui și adevărului, a legilor moralității înalte, eliminarea fenomenelor de degradare, contracararea eficientă a așa-numitei culturi de masă – propagarea egocentrismului, violenței, cruzimii, desfrâului sexual etc.

Măsurile juridice de prevenire a criminalității, în funcție de conținut, se divizează în măsuri care: a) contribuie la neutralizarea condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor concrete (cum ar fi normele diferitelor ramuri legislative care limitează capacitatea de acțiune a alcoolicii; care lipsesc de drepturile părintești; care reglementează ordinea de procurare și deținere a armamentului etc.); b) stimulează activitatea ce împiedică sau curmă comiterea infracțiunilor (normele juridico-penale referitoare la refu-

zul de a duce până la capăt infracțiunea, legitima apărare, reținerea infractorului); c) reglementează procesul prevenirii criminalității [6, p. 109].

Este necesar să menționăm că lista măsurilor de prevenire a criminalității, evidențiate după criteriul examinat, nu poate avea un caracter exhaustiv. Cele enumerate pot fi completate, spre exemplu, cu măsurile de prevenire cu caracter demografic, ecologic, tehnic etc. Specificul măsurilor de prevenire a criminalității este condiționat de particularitățile subiecților, obiectelor cu influență de prevenire și alte criterii.

În concluzie, prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Anume aceasta are rolul principal în combaterea criminalității.

Referințe bibliografice

1. Brezeanu O. Prevenirea criminalității la început de mileniu. București, 2001.
2. Криминология. Под редакцией Орехова В.В. Санкт-Петербург, 1992.
3. Gheorghită M. Problemele prevenirii infracțiunilor pe parcursul cercetării activității criminale organizate. În: Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 18-19 aprilie 2003.
4. Carp S. Criminalitatea penitenciară. Chișinău, 2008.
5. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
6. Larii Iu. Criminologie, vol. I. Chișinău, 2004.
7. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001.
8. Ciobanu I. Conceptul și formele prevenirii criminalității. În: Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 18-19 aprilie 2003.
9. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București, 1996.
10. Oancea I. Probleme de criminologie. București: All Beck, 1998.
11. Криминология. Учебное пособие. Под редакцией Кузнецовой Н.Ф. Москва: Зерцало, 1996.
12. Криминология. Под редакцией Бурлакова В.Н., Кропачева Н.М. Санкт-Петербург, 2002.
13. Ciobanu I. Criminologie, vol. III. Chișinău: Cartea Juridică, 2006.
14. Криминология. Учебник для юридических вузов. Под общей редакцией А.И. Долговой. Москва: Инфра-М-Норма, 1997.
15. Bîrgău M. Criminologie, vol. II. Chișinău, 2005.